

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор

Національної академії

внутрішніх справ,

доктор юридичних наук,

професор

Руслан СЕРБИН

20.08 2025 р.

ВИСНОВОК

Національної академії внутрішніх справ про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Капустинського Максима Вікторовича «Здійснення кримінального провадження щодо судді» поданої на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право», затвердженої Вченою радою Національної академії внутрішніх справ від 31 жовтня 2023 року, протокол № 22

ВИТЯГ

з протоколу розширеного засідання кафедри кримінальної юстиції навчально-наукового інституту права та психології від 7 серпня 2025 року

Присутні:

кафедра кримінальної юстиції ННПП: завідувач кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Хахуцяк О.Ю. (голова засідання, *рецензент*); професор кафедри, доктор юридичних наук, доцент Трач С.С.; професор кафедри, доктор юридичних наук, доцент Макаров М.А.; професор кафедри, доктор юридичних наук, професор Таран О.В.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, професор Письменний Д.П.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, професор Галаган О.І.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Никоненко М.Я.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Степанова Г.М.; професор кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Кубарєва О.В. (*науковий керівник*); доцент кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Литвинчук О.І.; доцент кафедри, кандидат юридичних наук Довбаш Р.С.; доцент кафедри, доктор філософії Осуховський Р.В.; старший викладач кафедри, кандидат юридичних наук Федотенко А.В.; викладач кафедри, кандидат юридичних наук Коваль Б.В.;

навчально-науковий інститут післядипломної освіти: директор інституту, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України Удалова Л. Д. (*рецензент*);

відділ організації наукової діяльності: старший науковий співробітник відділу, кандидат юридичних наук Бондар С.В.

Були присутні 4 доктори наук та 12 кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації.

Порядок денний:

Обговорення дисертаційного дослідження аспіранта кафедри кримінальної юстиції Національної академії внутрішніх справ Капустинського Максима Вікторовича «Здійснення кримінального провадження щодо судді», поданого на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», щодо його рекомендації для попереднього розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді Національної академії внутрішніх справ.

Слухали:

Аспірант Капустинський М.В. доповів про результати дисертаційного дослідження. У доповіді ним було обґрунтовано насамперед актуальність обраної теми дисертаційної роботи, визначено мету, завдання, предмет та об'єкт дослідження, здобувачем доведено до присутніх структуру роботи та основні її положення, сформульовано та обґрунтовано новизну, теоретичне та практичне значення.

Актуальність теми дисертаційного дослідження обумовлена тим, що незалежна, неупереджена та компетентна судова система є беззаперечною гарантією реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина, верховенства права, зміцнення довіри громадськості та здійснення справедливого правосуддя. У свою чергу інститут недоторканності відіграє важливу роль у забезпеченні того, щоб суддя міг виконувати свої функції на основі застосування закону, без зовнішнього впливу та політичного тиску, адже судова посадова особа, здійснюючи надані їй повноваження, має право діяти на основі власних переконань, не побоюючись особистих наслідків для себе. Необґрунтоване кримінальне переслідування судді, яке може використовуватись як прихований інструмент впливу на його процесуальну поведінку, є неприпустимим в демократичному суспільстві і однозначно шкодить іміджу держави. Водночас недоторканність суддів не повинна сприяти уникненню кримінальної відповідальності у разі вчинення останнім кримінального правопорушення. Саме тому існує потреба у збалансованому та послідовному законодавчому підході до визначення процесуального імунітету осіб, які здійснюють правосуддя.

Про недосконалість процесуальних норм, які регламентують особливий порядок кримінального провадження щодо судді, відмічають опитані нами правозастосувачі (84,2 %). Поруч з цим, у доктрині кримінального процесу та правозастосовній практиці існують різні, часто суперечливі, погляди зокрема щодо: розмежування статусу суддів (перелік яких визначений у п. 23 ч. 1 ст. 3 КПК) і суддів КСУ в частині встановлення особливостей порядку притягнення даної категорії осіб до кримінальної відповідальності, початку досудового

розслідування, суб'єкта повідомлення судді про підзору, особливостей проведення слідчих (розшукових) дій та застосування заходів процесуального примусу, що обмежують право на свободу та особисту недоторканість, право на повагу до особистого життя та право на працю у анонсованій категорії кримінальних проваджень тощо.

В українській правовій науці довготривалі дискусії щодо розширення чи звуження обсягу процесуального імунітету окремої категорії осіб, які користуються недоторканністю, та меж його дії у кримінальному провадженні лише підтверджують актуальність обраної теми дисертаційного дослідження. Наведене свідчить про значущість обраного напряму дисертаційного дослідження, його теоретичну та практичну цінність, що полягає у збалансованому та послідовному підході до визначення імунітету осіб, які здійснюють правосуддя, у кримінальному процесі.

Метою роботи є дослідження теоретичних, правових і практичних проблем здійснення кримінального провадження щодо судді та формулювання науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій з удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України в частині досліджуваної проблематики.

Для досягнення зазначеної мети передбачається вирішення таких *завдань*:

- висвітлити здійснення кримінального провадження щодо судді в історії кримінального процесу України;
- розглянути сучасний стан наукових досліджень та законодавчої регламентації здійснення кримінального провадження щодо судді;
- з'ясувати досвід зарубіжних країн щодо процесуального порядку кримінального провадження щодо судді;
- розкрити особливості початку досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо судді;
- здійснити аналіз процесуального порядку повідомлення судді про підзору;
- розглянути специфіку проведення стосовно судді оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій;
- розкрити порядок затримання судді та застосування до нього запобіжних заходів;
- охарактеризувати процедуру тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку із притягненням до кримінальної відповідальності.

Об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні відносини, що виникають й розвиваються у зв'язку із реалізацією кримінальних процесуальних норм, що регламентують здійснення кримінального провадження щодо судді.

Предметом дослідження є здійснення кримінального провадження щодо судді.

Визначені мета, завдання, об'єкт і предмет дисертації зумовили обрану методологію. Методологічний фундамент дослідження становить система як загальнонаукових (діалектичний, аналізу, узагальнення), так і спеціальних

(формально-юридичний, порівняльно-історичний, статистичний, логіконормативний, порівняльно-правовий) методів.

Емпіричну базу дослідження становлять судові рішення національних судів, що містяться в ЄДРСР, рішення ЄСПЛ, правові позиції ВС, рішення КСУ, ВРП та Ради суддів України; узагальнення практики розгляду Вищою радою правосуддя подань про надання згоди на затримання, утримання під вартою чи арештом суддів; результати анкетування 114 прокурорів, суддів, детективів, слідчих, дізнавачів, адвокатів та інших фахівців у галузі права м. Києва, Вінницької, Житомирської, Львівської, Черкаської та Чернігівської областей; офіційні статистичні й аналітичні дані, опубліковані на сайтах Вищої ради правосуддя та Судової влади України. Під час підготовки дисертаційного дослідження автор використовував власний практичний досвід роботи на посаді судді.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням, в якому на основі доктринальних положень кримінального процесу, з урахуванням правозастосовної практики, а також законодавчих підходів європейських країн обґрунтовано низку положень і висновків щодо здійснення кримінального провадження щодо судді. До найважливіших положень, що містять наукову новизну, слід віднести такі:

вперше:

– запропоновано систему гарантій запобігання безпідставно ініційованого досудового розслідування стосовно судді, що передбачає: 1) визначену законом кримінальну відповідальність за перевищення службових повноважень у разі необґрунтованого здійснення кримінальних процесуальних дій; 2) попередження заявника про кримінальну відповідальність; 3) правила прийняття анонімних заяв та повідомлень; 4) встановлений у положеннях ч. 4 ст. 48, ч. 7 ст. 56 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» порядок звернення судді з повідомленням про втручання в його діяльність як судді щодо здійснення суддівського розсуду до ВРП та Генерального прокурора у разі наявності підстав вважати, що початок кримінального провадження використовується як засіб психологічного тиску з метою вплинути на прийняття суддею певного судового рішення у справі;

– обґрунтовано необхідність надання повноважень починати досудове розслідування щодо осіб, які користуються суддівським імунітетом, Генеральному прокурору за згодою органу суддівського врядування (ВРП). Запропонований порядок буде виступати розумною гарантією зменшення ризику зловживання владою прокуратурою у вигляді пропорційного компромісу, тим самим нейтралізує спроби неправдивих повідомлень про вчинення кримінального правопорушення суддею. У зв'язку з чим сформульовано пропозиції про внесення змін до ст. 480-1 КПК України;

– висвітлено питання тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку із притягненням до кримінальної відповідальності через призму дослідження стану впровадження у національне законодавство процесуальних гарантій дотримання прав та законних інтересів, спрямованих

на унеможливлення безпідставного обмеження права судді на працю (кримінально-процесуальна форма, процесуальні строки, інститут оскарження дій, рішень і бездіяльності органів і посадових осіб, що здійснюють кримінальне провадження, право на відвід);

удосконалено:

- уявлення про еволюційний розвиток процесуальних імунітетів шляхом висвітлення його основних історичних значень. Зокрема, з'ясовано, що становлення імунітету пов'язується із необхідністю надання певних прав та привілеїв дипломатичним представництвам і їхнім співробітникам; державі та її власності; окремим верствам населення, які мали особливе становище у суспільстві;

- характеристику законодавчих підходів європейських країн до нормативного визначення процесуального імунітету суддів та меж його дії. У порядку компаративного аналізу виокремлено два різних законодавчих бачення: перше передбачає відсутність нормативної регламентації процесуального імунітету та допустимість переслідування суддів із застосуванням загального порядку здійснення кримінального провадження; друге передбачає модель відносного захисту шляхом застосування формального імунітету, який може бути скасований у відповідній процедурі;

- визначення наявності окремих недоліків нормативної регламентації відсторонення суддів КСУ, призначених на посаду Президентом України, які полягають у нечіткому формулюванні суб'єкта внесення клопотання про відсторонення; порядку вирішення зазначеного питання; форми та змісту рішення про відсторонення судді КСУ та можливості його оскарження. У зв'язку з чим аргументовано, що порядок відсторонення від посади судді КСУ Президентом не передбачає забезпечення умов для реалізації права судді на участь у розгляді зазначеного клопотання, а відтак зумовлює порушення принципів змагальності та рівності сторін;

- твердження про наявність неоднозначної судової практики щодо вирішення клопотань в порядку ч. 3 ст. 233 КПК України в частині тлумачення термінів «майно», «врятування», «невідкладність». У зв'язку з чим, з одного боку позитивно оцінено спробу ВС сформувати єдиний правозастосовний підхід в частині неоднакового застосування зазначених правових положень КПК України, а з іншого – звернено увагу на необхідність нормативного розширення переліку випадків невідкладного обшуку;

набуло подальшого розвитку:

- дослідження щодо розвитку законодавства в Україні, що регламентує процесуальний імунітет суддів у кримінальному судочинстві;

- теоретичне висвітлення спектру гарантій, що сприяють утвердженню незалежності судді у кримінальному провадженні, з-поміж яких виняткове місце займає особливий порядок притягнення таких осіб до кримінальної відповідальності;

- пропозиції науковців щодо вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства в частині нормативного закріплення права Генерального прокурора та його заступника оскаржити рішення ВРП про

відмову у задоволенні клопотання про застосування тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності та про продовження строку його дії;

– окреслення специфіки проведення слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів щодо судді, яка, у свою чергу, передбачає: 1) виключного суб'єкта внесення клопотання щодо проведення стосовно судді оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, що можуть проводитися лише з дозволу суду, яким виступає тільки Генеральний прокурор або його заступник, керівник обласної прокуратури або його заступник; 2) підсудність розгляду клопотання щодо проведення стосовно судді оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, що можуть проводитися лише з дозволу суду;

– обґрунтування законодавчого закріплення обов'язку Генерального прокурора (виконувача обов'язків) та його заступника не тільки складати письмове повідомлення, але і вручати його судді, включаючи роз'яснення прав підозрюваного;

– необхідність законодавчого перегляду умов та підстав затримання судді, беручи до уваги реальну можливість безпосередньо в момент вчинення кримінального правопорушення встановити статус особи; можливість звернення до ВРП за дозволом на таке затримання; неможливість визначення в момент затримання ступеня тяжкості кримінального правопорушення; ризики, визначені у ст. 177 КПК України.

Робота складається із вступу, трьох розділів, що поєднують вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Результати дослідження, що сформульовані у дисертації, відображено у 8 наукових публікаціях, серед яких чотири статті у фахових виданнях з юридичних наук, перелік яких затверджено МОН України та чотири тези у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на науково-практичних конференціях.

Після закінчення доповіді аспіранта присутніми були поставлені наступні питання:

Макаров М.А.: Чи досліджували ви питання наявності ризиків використання такого засобу впливу на процесуальну поведінку судді як здійснення щодо нього кримінального провадження? Якщо так, то які шляхи протидії такому явищу вами були запропоновані?

Відповідь: Дякую за запитання. Нами було досліджено наукові підходи щодо визначення у національному законодавстві обсягу процесуальних гарантій суддів у кримінальному провадженні з позиції дотримання балансу між незалежністю судді від зовнішнього впливу та невідоротністю покарання для нього у разі вчинення кримінального правопорушення. В цьому контексті ми звернули увагу на існування ризиків використання таких інструментів впливу на процесуальну поведінку судді під час здійснення ним правосуддя, як: відкриття кримінального провадження стосовно судді та надмірна тривалість досудового розслідування за фактом вчинення суддею кримінального правопорушення. У зв'язку з чим обґрунтовано, що з метою зміцнення гарантій

незалежності суддів та зменшення можливого впливу на них особливий порядок початку досудового розслідування повинен поширюватись не тільки на суддів Вищого антикорупційного суду, а на всіх суб'єктів, визначених у п. 2 ч. 1 ст. 480 КПК України. Поруч з цим нами запропоновано надати повноваження відкривати кримінальні провадження щодо судді Генеральному прокурору за згодою органу суддівського самоврядування (БРП), що на нашу думку, буде виступати розумною гарантією зменшення ризику зловживання владою прокуратурою у вигляді пропорційного компромісу. Адже такий порядок ускладнюється необхідністю отримати згоду органу суддівського самоврядування. Крім того, на наше переконання, озвучена процедура відкриття провадження нейтралізує спроби неправдивих повідомлень про вчинення кримінального правопорушення суддею. Запропоновані зміни до законодавства підтримало більшість опитаних нами представників юридичної спільноти.

Галаган О.І.: Законодавство яких країн ви вивчали під час написання підрозділу 1.3 «Процесуальний порядок кримінального провадження щодо судді у кримінальному процесі зарубіжних країн», і до яких висновків ви дійшли за результатами аналізу зарубіжних підходів в частині регламентації процесуального імунітету судді у кримінальному провадженні?

Відповідь: Дякую за запитання. Нами було проаналізовано законодавство таких європейських країн як: Албанія, Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Молдова, Німеччина, Польща, Словаччина, Угорщина, Франція Хорватія, Чехія, Швейцарія. В результаті чого констатовано суперечливість законодавчих підходів європейських країн до нормативного визначення імунітету суддів та меж його дії. З'ясовано, що у сфері притягнення суддів до кримінальної відповідальності існують два різних законодавчих бачення: перше передбачає відсутність нормативної регламентації процесуального імунітету та допустимість переслідування суддів із застосуванням загального порядку здійснення кримінального провадження (Франція, Німеччина, Велика Британія); друге передбачає модель відносного захисту шляхом застосування формального імунітету, який може бути скасований у відповідній процедурі (Албанія, Естонія, Молдова, Латвія, Литва, Польща, Угорщина, Хорватія, Чехія, Швейцарія). Щодо другої моделі, встановлено, що процесуальний імунітет у кримінальному провадженні стосовно судді, може передбачати: 1) вимогу щодо отримання дозволу на притягнення судді до кримінальної відповідальності, який може надавати найвищий судовий орган, орган суддівського самоврядування або відповідна політична інституція (парламент, Президент); 2) спеціального суб'єкта, уповноваженого починати кримінальне провадження за фактом вчинення суддею кримінального правопорушення, яким, як правило, виступає Генеральний прокурор.

Степанова Г.М.: На праці яких вчених ви спиралися під час написання своєї кваліфікаційної праці?

Відповідь: Дякую за запитання. Серед вітчизняних представників науки кримінального процесу та поза нею окремим аспектам означеної тематики

присвятили свої праці: С. Є. Абламський, А.-М. Ю. Ангеленюк, П. П. Андрушко, С. С. Аскеров, І. С. Ганенко, Н. О. Гольдберг, О. Калужна, С. О. Ковальчук, А. О. Козаченко, С. Г. Кримчук, Є. В. Кузьмічова, О. А. Лучко, О. П. Мельник, В. В. Навроцька, О. М. Овчаренко, М. І. Орлова, О. М. Посвистак, В. М. Починок, О. П. Прилуцький, О. В. Сачко, О. В. Сіренко, С. А. Скрипниченко, В. М. Федченко, С. І. Чернобаєв, А. В. Шевчишин, Н. В. Шелевер та ін. У межах монографічних робіт останніх років деякі аспекти притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які користуються недоторканністю, досліджувались у роботах С. В. Свириденка «Досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо осіб, які користуються недоторканністю»; Х. М. Танривердієва «Досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо народних депутатів України», А. А. Ренкас «Підстави та процесуальний порядок повідомлення про підозру окремії категорії осіб», В. В. Драгунова «Забезпечення прав при затриманні окремої категорії осіб», А. О. Козаченка «Кримінально-процесуальна діяльність прокурора в кримінальному провадженні щодо окремої категорії осіб».

Головуючий: Є ще запитання? Немає. Переходимо до обговорення дисертації. Слово надається рецензентам.

Доктор юридичних наук, професор Удалова Л.Д. Дисертаційне дослідження Капустинського М.В. є своєчасним і важливим. Інститут суддівської недоторканності відіграє важливу роль у забезпеченні того, щоб останній міг реалізовувати свої функції на основі застосування закону, без зовнішнього впливу та політичного тиску, адже судова посадова особа, здійснюючи надані їй повноваження, має право діяти на основі власних переконань, не побоюючись особистих наслідків для себе. Необґрунтоване кримінальне переслідування судді, яке може використовуватись як прихований інструмент впливу на його процесуальну поведінку, є неприпустимим в демократичному суспільстві і однозначно шкодить іміджу держави. Водночас недоторканність суддів не повинна сприяти уникненню кримінальної відповідальності у разі вчинення останнім кримінального правопорушення. Саме тому існує потреба у збалансованому та послідовному законодавчому підході до визначення процесуального імунітету осіб, які здійснюють правосуддя. Про недосконалість процесуальних норм, які регламентують особливий порядок кримінального провадження щодо судді, переконує більшість опитаних дисертантом правозастосувачів. Поруч з цим, у доктрині кримінального процесу та правозастосовній практиці існують різні, часто суперечливі, погляди зокрема щодо: розмежування статусу суддів (перелік яких визначений у п. 23 ч. 1 ст. 3 КПК) і суддів КСУ в частині встановлення особливостей порядку притягнення даної категорії осіб до кримінальної відповідальності, початку досудового розслідування, суб'єкта повідомлення судді про підзору, особливостей проведення слідчих (розшукових) дій та застосування заходів процесуального примусу, що обмежують право на свободу та особисту недоторканість, право на повагу до особистого життя та право на працю у анонсованій категорії кримінальних проваджень тощо.

Важливим аспектом роботи є використання міжнародного досвіду та пропозиції щодо вдосконалення законодавства.

Результати дисертаційного дослідження Капустинського М.В. мають як теоретичне так і практичне значення, оскільки сформульовані висновки та пропозиції можуть бути використані у правотворчій діяльності, в освітньому процесі, практичній діяльності. Дисертація відзначається науковою новизною, ґрунтовністю аналізу та високим рівнем обґрунтованості висновків.

Дисертація відповідає спеціальності 081 – Право та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами і доповненнями), та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44) та може бути подана до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Кандидат юридичних наук, доцент Хахуцяк О.Ю. Дослідження є актуальним, глибоко обґрунтованим та практично орієнтованим науковим напрацюванням, що охоплює складне й водночас не достатньо досліджене в українській правничій науці явище. В роботі висвітлено здійснення кримінального провадження щодо судді в історії кримінального процесу України; розглянуто сучасний стан наукових досліджень та законодавчої регламентації здійснення кримінального провадження щодо судді; з'ясовано досвід зарубіжних країн щодо процесуального порядку кримінального провадження щодо судді; розкрито особливості початку досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо судді; здійснено аналіз процесуального порядку повідомлення судді про підозру; розглянуто специфіку проведення стосовно судді оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій; розкрито порядок затримання судді та застосування до нього запобіжних заходів; охарактеризовано процедуру тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку із притягненням до кримінальної відповідальності.

Запропоновані наукові положення, зокрема визначення системи гарантій запобігання безпідставно ініційованого досудового розслідування стосовно судді, необхідності надання повноважень починати досудове розслідування щодо осіб, які користуються суддівським імунітетом, Генеральному прокурору за згодою органу суддівського врядування (БРП), а також практичні рекомендації, мають важливе значення для підвищення ефективності кримінального судочинства.

У роботі використано належні емпіричні джерела. Необхідно відмітити, що всі зауваження автором були враховані після першого рецензування. При вивченні дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності не виявлено.

Висновок. Дисертація Капустинського Максима Вікторовича «Здійснення кримінального провадження щодо судді», подана на здобуття ступеня доктора

філософії, є комплексним, оригінальним науковим дослідженням. В ній отримано нові науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем під час здійснення кримінального провадження щодо судді. Дисертація відповідає спеціальності 081 – Право та вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами і доповненнями), та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44) та може бути подана до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

В обговоренні дисертаційного дослідження взяли участь:

кандидат юридичних наук, доцент Хахуцяк О.Ю.; доктор юридичних наук, професор Удалова Л. Д.; доктор юридичних наук, доцент Трач С.С.; доктор юридичних наук, доцент Макаров М.А.; доктор юридичних наук, професор Таран О.В.; кандидат юридичних наук, професор Письменний Д.П.; кандидат юридичних наук, професор Галаган О.І.; кандидат юридичних наук, доцент Никоненко М.Я.; кандидат юридичних наук, доцент Степанова Г.М.; кандидат юридичних наук, доцент Кубарєва О.В.; кандидат юридичних наук, доцент Литвинчук О.І.; кандидат юридичних наук Довбаш Р.С.; доктор філософії Осуховський Р.В.; кандидат юридичних наук Федотенко А.В.; кандидат юридичних наук Коваль Б.В.

Капустинський М.В. висловив виступаючим та всім присутнім подяку за позитивну оцінку його дисертаційного дослідження, за висловлені побажання та професійні поради, що сприятимуть вдосконаленню змісту та форми дисертаційної роботи та корекції його подальших науково-дослідних планів.

На основі результатів обговорення присутні на засіданні вирішили запропонувати такий:

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дослідження щодо дисертації Капустинського Максима Вікторовича «Здійснення кримінального провадження щодо судді»

Дисертація Капустинського Максима Вікторовича «Здійснення кримінального провадження щодо судді», яка подана на здобуття доктора філософії за спеціальністю 081 – Право, є цілісною, завершеною науковою працею.

Обґрунтування вибору теми дослідження. Незалежна, неупереджена та компетентна судова система є беззаперечною гарантією реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина, верховенства права, зміцнення довіри громадськості та здійснення справедливого правосуддя. У свою чергу інститут недоторканності відіграє важливу роль у забезпеченні того, щоб суддя міг виконувати свої функції на основі застосування закону, без зовнішнього впливу

та політичного тиску, адже судова посадова особа, здійснюючи надані їй повноваження, має право діяти на основі власних переконань, не побоюючись особистих наслідків для себе. Необгрунтоване кримінальне переслідування судді, яке може використовуватись як прихований інструмент впливу на його процесуальну поведінку, є неприпустимим в демократичному суспільстві і однозначно шкодить іміджу держави. Водночас недоторканність суддів не повинна сприяти уникненню кримінальної відповідальності у разі вчинення останнім кримінального правопорушення. Саме тому існує потреба у збалансованому та послідовному законодавчому підході до визначення процесуального імунітету осіб, які здійснюють правосуддя.

Про недосконалість процесуальних норм, які регламентують особливий порядок кримінального провадження щодо судді, відмічають опитані правозастосувачі (84,2 %). Поруч з цим, у доктрині кримінального процесу та правозастосовній практиці існують різні, часто суперечливі, погляди зокрема щодо: розмежування статусу суддів (перелік яких визначений у п. 23 ч. 1 ст. 3 КПК) і суддів КСУ в частині встановлення особливостей порядку притягнення даної категорії осіб до кримінальної відповідальності, початку досудового розслідування, суб'єкта повідомлення судді про підзору, особливостей проведення слідчих (розшукових) дій та застосування заходів процесуального примусу, що обмежують право на свободу та особисту недоторканість, право на повагу до особистого життя та право на працю у анонсованій категорії кримінальних проваджень тощо.

В українській правовій науці довготривалі дискусії щодо розширення чи звуження обсягу процесуального імунітету окремої категорії осіб, які користуються недоторканністю, та меж його дії у кримінальному провадженні лише підтверджують актуальність обраної теми дисертаційного дослідження. Серед вітчизняних представників науки кримінального процесу та поза нею окремим аспектам означеної тематики присвятили свої праці: С. Є. Абламський, А.-М. Ю. Ангеленюк, П. П. Андрушко, С. С. Аскеров, І. В. Бабій, В. С. Боровікова, І. С. Ганенко, О. З. Гладун, Н. О. Гольдберг, С. В. Давиденко, Г. М. Доросінська, В. Г. Дрозд, О. Калужна, С. О. Ковальчук, А. О. Козаченко, С. Г. Кримчук, Є. В. Кузьмічова, О. А. Лучко, О. П. Мельник, В. В. Навроцька, О. М. Овчаренко, М. І. Орлова, Н. Павлова, Д. О. Поліщук, О. М. Посвистак, В. М. Починок, О. П. Прилуцький, В. О. Рибалко, О. В. Сачко, О. В. Сіренко, С. А. Скрипниченко, О. С. Старенький, В. М. Федченко, С. І. Чернобаєв, М. В. Черхавський, А. В. Шевчишин, Н. В. Шелевер та ін.

Втім більшість наукових досліджень або присвячені висвітленню окремих процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень, або стосувалися здійснення кримінального провадження щодо народних депутатів чи окремої категорії осіб загалом. Зокрема, у межах монографічних робіт останніх років деякі аспекти притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які користуються недоторканністю, досліджувались у роботах С. В. Свириденка «Досудове розслідування у кримінальному провадженні щодо осіб, які користуються недоторканністю» (2018); Х. М. Танривердієва «Досудове розслідування у кримінальних провадженнях щодо народних депутатів

України» (2020), А. А. Ренкас «Підстави та процесуальний порядок повідомлення про підозру окремій категорії осіб» (2024), В. В. Драгунова «Забезпечення прав при затриманні окремої категорії осіб» (2024), А. О. Козаченка «Кримінально-процесуальна діяльність прокурора в кримінальному провадженні щодо окремої категорії осіб» (2023). Відтак стан дослідження особливостей здійснення кримінального провадження щодо окремої категорії осіб підтверджує необхідність комплексного вивчення проблематики процесуального імунітету суддів у кримінальному судочинстві з огляду на останні підходи законодавця у цій царині. Наведене свідчить про значущість обраного напрямку дисертаційного дослідження, його теоретичну та практичну цінність, що полягає у збалансованому та послідовному підході до визначення імунітету осіб, які здійснюють правосуддя, у кримінальному процесі.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертацію виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019) та Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023). Обраний напрям дослідження ґрунтується на положеннях Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021; Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, затвердженої постановою загальних зборів НАПрН України від 26 березня 2021 року № 12-21. Робота відповідає Тематиці наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454). Теоретичні та практичні питання теми дисертації досліджувалися у межах Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради НАВС від 21 грудня 2020 року, протокол № 23).

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 31 жовтня 2023 року (протокол № 22) і зареєстровано Координаційним бюро НАПрН України (№ 1304, 2023 рік).

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є дослідження теоретичних, правових і практичних проблем здійснення кримінального провадження щодо судді та формулювання науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій з удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства України в частині досліджуваної проблематики.

Для досягнення зазначеної мети передбачається вирішення таких завдань:

- висвітлити здійснення кримінального провадження щодо судді в історії кримінального процесу України;
- розглянути сучасний стан наукових досліджень та законодавчої регламентації здійснення кримінального провадження щодо судді;
- з'ясувати досвід зарубіжних країн щодо процесуального порядку кримінального провадження щодо судді;

- розкрити особливості початку досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо судді;
- здійснити аналіз процесуального порядку повідомлення судді про підозру;
- розглянути специфіку проведення стосовно судді оперативно-розшукових заходів та слідчих (розшукових) дій;
- розкрити порядок затримання судді та застосування до нього запобіжних заходів;
- охарактеризувати процедуру тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку із притягненням до кримінальної відповідальності.

Об'єктом дослідження є кримінальні процесуальні відносини, що виникають й розвиваються у зв'язку із реалізацією кримінальних процесуальних норм, що регламентують здійснення кримінального провадження щодо судді.

Предметом дослідження є здійснення кримінального провадження щодо судді.

Методи дослідження. Визначені мета, завдання, об'єкт і предмет дисертації зумовили обрану методологію. Методологічний фундамент дослідження становить система як загальнонаукових (діалектичний, аналізу, узагальнення), так і спеціальних (формально-юридичний, порівняльно-історичний, статистичний, логіконормативний, порівняльно-правовий) методів. Діалектичний метод дав можливість автору розглянути й оцінити здійснення кримінального провадження щодо судді у його розвитку, соціальній та історичній обумовленості шляхом вивчення та відображення дискусії науковців (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 3.2). Порівняльно-історичний метод дозволив окреслити еволюційну трансформацію та розвиток кримінального процесуального законодавства шляхом співставлення та порівняння окремих правових приписів діючого законодавства та того, що втратило законну силу (підрозділ 1.1). Порівняльно-правовий застосовувався під час співвідношення європейських законодавчих підходів (Албанія, Болгарія, Естонія, Латвія, Литва, Молдова, Німеччина, Польща, Словаччина, Угорщина, Франція Хорватія, Чехія, Швейцарія) та положень українського законодавства (підрозділи 1.2, 1.3, 3.2). Формально-юридичний знайшов своє відображення при дослідженні положень кримінального процесуального законодавства щодо регламентації порядку притягнення суддів до кримінальної відповідальності (розділи 1–3). Метод системного аналізу законодавства допоміг виявити процесуальні прогалини та недоліки нормативної регламентації (розділи 1–3). Логіконормативний сприяв формулюванню та обґрунтуванню змін та доповнень до кримінального процесуального законодавства в частині регулювання порядку здійснення кримінального провадження щодо судді (розділи 2-3). Метод узагальнення використовувався для підбиття підсумків результатів дослідження. Застосовувався *соціологічний метод* шляхом проведення анкетування для з'ясування візії практичних працівників щодо проблем дисертаційного дослідження (розділи 1–3) та *статистичний* – під час аналізу та узагальнення статистичних показників (підрозділи 1.2, 3.1, 3.2).

Емпіричну базу дослідження становлять судові рішення національних судів, що містяться в ЄДРСР, рішення ЄСПЛ, правові позиції ВС, рішення КСУ, ВРП та Ради суддів України; узагальнення практики розгляду Вищою радою правосуддя подань про надання згоди на затримання, утримання під вартою чи арештом суддів; результати анкетування 114 прокурорів, суддів, детективів, слідчих, дізнавачів, адвокатів та інших фахівців у галузі права м. Києва, Вінницької, Житомирської, Львівської, Черкаської та Чернігівської областей; офіційні статистичні й аналітичні дані, опубліковані на сайтах Вищої ради правосуддя та Судової влади України. Під час підготовки дисертаційного дослідження автор використовував власний практичний досвід роботи на посаді судді.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням, в якому на основі доктринальних положень кримінального процесу, з урахуванням правозастосовної практики, а також законодавчих підходів європейських країн обґрунтовано низку положень і висновків щодо здійснення кримінального провадження щодо судді. До найважливіших положень, що містять наукову новизну, слід віднести такі:

вперше:

– запропоновано систему гарантій запобігання безпідставно ініційованого досудового розслідування стосовно судді, що передбачає: 1) визначену законом кримінальну відповідальність за перевищення службових повноважень у разі необґрунтованого здійснення кримінальних процесуальних дій; 2) попередження заявника про кримінальну відповідальність; 3) правила прийняття анонімних заяв та повідомлень; 4) встановлений у положеннях ч. 4 ст. 48, ч. 7 ст. 56 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» порядок звернення судді з повідомленням про втручання в його діяльність як судді щодо здійснення суддівського розсуду до ВРП та Генерального прокурора у разі наявності підстав вважати, що початок кримінального провадження використовується як засіб психологічного тиску з метою вплинути на прийняття суддею певного судового рішення у справі;

– обґрунтовано необхідність надання повноважень починати досудове розслідування щодо осіб, які користуються суддівським імунітетом, Генеральному прокурору за згодою органу суддівського врядування (ВРП). Запропонований порядок буде виступати розумною гарантією зменшення ризику зловживання владою прокуратурою у вигляді пропорційного компромісу, тим самим нейтралізує спроби неправдивих повідомлень про вчинення кримінального правопорушення суддею. У зв'язку з чим сформульовано пропозиції про внесення змін до ст. 480-1 КПК України;

– висвітлено питання тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку із притягненням до кримінальної відповідальності через призму дослідження стану впровадження у національне законодавство процесуальних гарантій дотримання прав та законних інтересів, спрямованих на унеможливлення безпідставного обмеження права судді на працю (кримінально-процесуальна форма, процесуальні строки, інститут оскарження

дій, рішень і бездіяльності органів і посадових осіб, що здійснюють кримінальне провадження, право на відвід);

удосконалено:

– уявлення про еволюційний розвиток процесуальних імунітетів шляхом висвітлення його основних історичних значень. Зокрема, з'ясовано, що становлення імунітету пов'язується із необхідністю надання певних прав та привілеїв дипломатичним представництвам і їхнім співробітникам; державі та її власності; окремим верствам населення, які мали особливе становище у суспільстві;

– характеристику законодавчих підходів європейських країн до нормативного визначення процесуального імунітету суддів та меж його дії. У порядку компаративного аналізу виокремлено два різних законодавчих бачення: перше передбачає відсутність нормативної регламентації процесуального імунітету та допустимість переслідування суддів із застосуванням загального порядку здійснення кримінального провадження; друге передбачає модель відносного захисту шляхом застосування формального імунітету, який може бути скасований у відповідній процедурі;

– визначення наявності окремих недоліків нормативної регламентації відсторонення суддів КСУ, призначених на посаду Президентом України, які полягають у нечіткому формулюванні суб'єкта внесення клопотання про відсторонення; порядку вирішення зазначеного питання; форми та змісту рішення про відсторонення судді КСУ та можливості його оскарження. У зв'язку з чим аргументовано, що порядок відсторонення від посади судді КСУ Президентом не передбачає забезпечення умов для реалізації права судді на участь у розгляді зазначеного клопотання, а відтак зумовлює порушення принципів змагальності та рівності сторін;

– твердження про наявність неоднозначної судової практики щодо вирішення клопотань в порядку ч. 3 ст. 233 КПК України в частині тлумачення термінів «майно», «врятування», «невідкладність». У зв'язку з чим, з одного боку позитивно оцінено спробу ВС сформувати єдиний правозастосовний підхід в частині неоднакового застосування зазначених правових положень КПК України, а з іншого – звернено увагу на необхідність нормативного розширення переліку випадків невідкладного обшуку;

набуло подальшого розвитку:

– дослідження щодо розвитку законодавства в Україні, що регламентує процесуальний імунітет суддів у кримінальному судочинстві;

– теоретичне висвітлення спектру гарантій, що сприяють утвердженню незалежності судді у кримінальному провадженні, з-поміж яких виняткове місце займає особливий порядок притягнення таких осіб до кримінальної відповідальності;

– пропозиції науковців щодо вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства в частині нормативного закріплення права Генерального прокурора та його заступника оскаржити рішення ВРП про відмову у задоволенні клопотання про застосування тимчасового відсторонення

судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності та про продовження строку його дії;

– окреслення специфіки проведення слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів щодо судді, яка, у свою чергу, передбачає: 1) виключного суб'єкта внесення клопотання щодо проведення стосовно судді оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, що можуть проводитися лише з дозволу суду, яким виступає тільки Генеральний прокурор або його заступник, керівник обласної прокуратури або його заступник; 2) підсудність розгляду клопотання щодо проведення стосовно судді оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, що можуть проводитися лише з дозволу суду;

– обґрунтування законодавчого закріплення обов'язку Генерального прокурора (виконувача обов'язків) та його заступника не тільки складати письмове повідомлення, але і вручати його судді, включаючи роз'яснення прав підозрюваного;

– необхідність законодавчого перегляду умов та підстав затримання судді, беручи до уваги реальну можливість безпосередньо в момент вчинення кримінального правопорушення встановити статус особи; можливість звернення до ВРП за дозволом на таке затримання; неможливість визначення в момент затримання ступеня тяжкості кримінального правопорушення; ризики, визначені у ст. 177 КПК України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані і аргументовані у дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у:

– правозастосовній діяльності прокурорів при здійсненні процесуального керівництва досудовим розслідуванням у кримінальних провадженнях щодо судді;

– освітньому процесі при викладанні навчальних дисциплін «Актуальні проблеми застосування кримінального процесуального законодавства», «Докази і доказування у провадженнях про кримінальні правопорушення», «Кримінальний процес», «Досудове розслідування» та під час підготовки навчально-методичних і дидактичних матеріалів

– науковій діяльності при підготовці монографій, підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, пропозицій до чинних та проєктів нормативно-правових актів

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження доповідалися та оприлюднені у виступах автора на наукових конференціях зокрема: всеукраїнській науково-практичній конференції «Кримінальне судочинство в умовах дії правового режиму воєнного стану та в повоєнний період» (Київ, 30 квітня 2025 року); науково-практичній конференції «Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки» (м. Чернівці, 16-17 травня 2025 року); міжнародній науковій інтернет-конференції «Актуальні дослідження правової та історичної науки» (м. Тернопіль, Україна, м. Ополь, Польща, 15 – 16 травня 2025 року); науково-практичній конференції «Правова наука і державотворення в Україні в умовах сучасних викликів» (м. Полтава, 13-14 червня 2025 року).

Публікації. Результати дослідження, що сформульовані у дисертації, відображено у 8 наукових публікаціях, серед яких чотири статті у фахових виданнях з юридичних наук, перелік яких затверджено МОН України та чотири тези у збірниках тез наукових доповідей, оприлюднених на науково-практичних конференціях, зокрема:

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Капустинський М. В. Правовий аналіз гарантій незалежності суддів у кримінальному судочинстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 8. С. 403-406. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-8/94>
2. Капустинський М. В. Історичні аспекти становлення та розвитку суддівського імунітету в кримінальному процесі України. *Юридичний бюлетень*. 2024. № 35. С. 125-134. DOI: <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2024.35.16>
3. Капустинський М. В. Відстороненні судді від здійснення правосуддя: деякі питання нормативної регламентації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2025. Випуск 73. С. 88-93. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2025.73.17>
4. Капустинський М. В. Процесуальні особливості проведення обшуку у кримінальному провадженні щодо судді. *Наукові перспективи*. 2025. Випуск № 5(59). С. 1175-1186. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-5\(59\)-1175-1186](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-5(59)-1175-1186)

Тези доповідей, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

5. Капустинський М. В. Суб'єкти прийняття рішення про відсторонення судді від здійснення правосуддя. *Кримінальне судочинство в умовах дії правового режиму воєнного стану та в повоєнний період* : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 30 квітня 2025 р.). Київ : НАВС, 2025. С. 31-36.
6. Капустинський М. В. Правова регламентація проведення слідчих (розшукових) дій щодо суддів. *Теоретико-прикладні проблеми юридичної науки* : матеріали науково-практичної конференції (м. Чернівці, 16-17 травня 2025 р.). Одеса: Видавництво «Молодий вчений», 2025. С. 191-195.
7. Капустинський М. В. Особливості початку досудового розслідування у кримінальному провадженні щодо судді Вищого антикорупційного суду. *Актуальні дослідження правової та історичної науки. Випуск 72*: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції (м. Тернопіль, Україна, м. Ополь, Польща, 15 – 16 травня 2025 р.). Тернопіль. 2025. С. 37-39.
8. Капустинський М. В. Законодавчі підходи європейських країн щодо регламентації недоторканності суддів. *Правова наука і державотворення в Україні в умовах сучасних викликів* : матеріали науково-практичної конференції (м. Полтава, 13-14 червня 2025 р.). Одеса: Видавництво «Молодий вчений», 2025. С. 107-111.

Характеристика особистості здобувача. Капустинський Максим Вікторович 1986 року народження, освіта вища – юридична, у 2008 році закінчив Одеську національну юридичну академію за спеціальністю «Правознавство» (диплом магістра). З серпня 2023 року по сьогоднішній день аспірант заочної форми навчання Національної академії внутрішніх справ.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана науковим стилем, українською мовою. Наукові положення, висновки та рекомендації викладені стисло, точно, ясно та просто, що забезпечує легкість і доступність їх сприйняття. Дисертація оформлена згідно з вимогами МОН України.

Структура дисертації відповідає меті, завданням, предмету дослідження і вимогам Міністерства освіти і науки України та складається із вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Відповідність дисертації встановленим вимогам і визначеній спеціальності. Здійснення кримінального провадження щодо судді є напрямом, який віднесено до спеціальності 081 – Право.

УХВАЛЕНО:

1. Затвердити висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Капустинського Максима Вікторовича «Здійснення кримінального провадження щодо судді».

2. Констатувати, що за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною цінністю здобутих результатів дисертація Капустинського Максима Вікторовича відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами й доповненнями), наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами й доповненнями) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами й доповненнями).

3. Рекомендувати дисертацію Капустинського Максима Вікторовича «Здійснення кримінального провадження щодо судді» до захисту на здобуття ступеня доктора філософії у разовій спеціалізованій вченій раді за спеціальністю 081 «Право».

Результати голосування присутніх на засіданні докторів та кандидатів наук за профілем поданої на розгляд дисертації: за – 16, проти – немає, таких, що утримались – немає.

Головуючий
завідувач кафедри кримінальної юстиції ННІП
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Ольга ХАХУЦЯК